

تاریخ قلندریه در شعر عارفان شاعر

تالیف:

دکتر رضا فرامرزنسب

زهرا احمدی

سرشناسه	: فرامرزنسب، رضا، ۱۳۵۴ -
عنوان و نام پدیدآور	: تاریخ قلندریه در شعر عارفان شاعر / تألیف رضا فرامرزنسب، زهرا احمدی.
مشخصات نشر	: گرگان: انتشارات نوروزی، ۱۳۹۶.
مشخصات ظاهری	: ۲۵۶ ص.
شابک	: 978-600-449-612-4
وضعیت فهرست نویسی	: فیا
یادداشت	: کتابنامه: ص. ۲۲۹ - ۲۳۴.
موضوع	: قلندریه (Islamic sect) (Qalandariyah)
موضوع	: تصوف -- تاریخ -- Sufism
موضوع	: قلندری و قلندران Qalandari va qalandaran
موضوع	: عرفان -- آثار ادبی -- Mysticism -- Literary collections
شناسه نزوده	: احمدی، زهرا، ۱۳۵۹ -
رده بندی کنگره	: ۱۳۹۶ ت ۲۴/ف ۴/۲۹۲ BP
رده بندی دیویی	: ۲۹۷/۸۲
شماره کتابشناسی ملی	: ۱۶۳۳۱

تاریخ قلندریه در شعر عارفان شاعر

تألیف: دکتر رضا فرامرزنسب - زهرا احمدی

صفحه آرا و طراح جلد: بهاره عزت جبار

نوبت چاپ: اول - ۱۳۹۶

مشخصات ظاهری: ۲۵۶ ص

قطع: وزیری

شمارگان: ۵۰۰

شماره شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۴۴۹-۶۱۲-۴

چاپ و نشر: نوروزی - ۰۱۷۳۲۲۴۲۲۵۸

قیمت: ۱۸۰۰۰ تومان

حق چاپ برای نویسنده محفوظ می باشد.

نشانی: گلستان، گرگان، خیابان شهید بهشتی، بازار رضا (ع). ۰۱۷-۳۲۲۴۲۲۵۸
 دورنگار: ۰۱۷-۳۲۲۲۰۰۴۷ آدرس الکترونیکی: Entesharate.noruzi@gmail
 سایت انتشارات: www.Entesharate-noruzi.com

فهرست مطالب

صفحه	عنوان
۹	مقدمه
۱۳	پیشگفتار
۲۷	فصل اول: کلیاتی پیرامون عرفان اسلامی
۲۸	نهضت ترجمه
۳۰	جریان های فکری اسلامی
۳۱	الف: فاضله مشاء
۳۲	ب: حکمت اشراق (و فلسفه اشراق)
۳۶	آغاز و اساس و ریشه تصوف
۳۷	دو جنبه عرفان
۳۸	تفاوت و تشابه روش عرفا با فلسفه سقراط
۴۰	تفاوت عرفان عملی با اخلاق
۴۱	تفاوت فلسفه با عرفان نظری
۴۳	ارتباط عرفان و اسلام
۴۵	شریعت
۴۷	طریقت
۴۸	وادی هفتگانه عبور عارف
۴۹	اعمال صوفیه
۴۹	حقیقت
۵۰	مکتب های تصوف و عرفان
۵۱	علل پیدایش تصوف و عرفان در حوزه فرهنگ اسلامی
۵۳	مایه های تصوف و عرفان اسلامی
۵۴	جاذبه های اسلام در تصوف و عرفان
۵۶	علل گرایش مسلمانان به تصوف و عرفان

۵۸	نقش عوامل اجتماعی در پیدایش تصوف و عرفان
۶۱	سلسله عرفا و متصوفان در قرون اسلامی
۶۲	عارفان قرن دوم
۶۴	عارفان قرن سوم
۶۶	عارفان قرن چهارم
۶۸	عارفان قرن پنجم
۷۰	عرفای قرن ششم
۷۱	عارفان قرن هفتم
۷۴	عارفان قرن هشتم
۷۵	عرفای قرن نهم
۷۶	زنان صوفی در فرهنگ اسلامی
۷۷	اصطلاحات عرفانی
۷۸	شرح تعدادی از مفاهیم و کلمات
۸۴	فصل دوم: قلندریه
۸۵	جریان متصوفه
۸۶	سرنوشت چهار جریان روحی و معنوی
۸۹	تحقیقات در زمینه قلندریه
۹۱	واژه قلندر
۹۶	قلندریه در تاریخ
۹۶	ایرانی بودن آیین قلندری
۹۸	تراشیدن ابرو توسط قلندریان
۱۰۱	ارتباط قلندریه و سیاست
۱۰۳	قلندر در جستجوی قدرت سیاسی
۱۰۵	دیدگاه ارباب شریعت در مورد قلندریه
۱۰۷	قلندر از دیدگاه سهروردی
۱۰۸	تفاوت ملامتی و قلندری

۱۰۸.....	قلندری از دیدگاه جامی.....
۱۰۹.....	نقطه تلاقی قلندری و ملامتی.....
۱۱۰.....	محدوده جغرافیایی حضور قلندریه و قلندریان.....
۱۱۱.....	قلندریه در عراق.....
۱۱۱.....	قلندریه در مصر.....
۱۱۱.....	قلندریه در شام.....
۱۱۲.....	قلندریه در آذربایجان.....
۱۱۲.....	قلندر در کردستان.....
۱۱۲.....	قلندر در آسیای صغیر.....
۱۱۳.....	قلندریه در هندوستان.....
۱۱۳.....	منسوبات قلندری.....
۱۱۸.....	ضرب المثل های قلندر.....
۱۱۹.....	واژه نامه و فرهنگ اصطلاحات زبان قلندری.....
۱۲۴.....	فصل سوم: قلندریات (شاعر و شعر قلندری).....
۱۲۵.....	قلندریه.....
۱۲۶.....	ملامتیه.....
۱۲۶.....	ویژگی های ملامتیان.....
۱۲۷.....	قلندریه انشعاب ملامتیه.....
۱۳۰.....	شعر تصوف و عرفانی.....
۱۳۳.....	قلندریات شعر متکامل عرفانی فارسی.....
۱۳۳.....	غزل قالب مضامین عرفانی و قلندری.....
۱۳۴.....	ارتباط شعر قلندری با تفکر ملامتی.....
۱۳۷.....	زمینه های اجتماعی ظهور شعر قلندری.....
۱۳۸.....	داستان پیرمناجاتی.....
۱۳۸.....	داستان رند خراباتی.....
۱۴۰.....	ویژگی های شعر قلندری.....

۱۴۲	ویژگی های غزل قلندری
۱۵۰	نمونه های بارز غزل قلندری
۱۶۲	فصل چهارم: عارفان شاعر
۱۶۳	۱. بابا طاهر عریان: (همدانی)
۱۶۷	۲. ابوسعید ابوالخیر
۱۷۱	۳. خواجه عبدالله انصاری
۱۷۵	۴. سنایی
۱۸۵	۵. عطار نیشابوری
۱۹۸	۶. مولوی رومی
۲۰۸	۷. فخرالدین عراقی
۲۱۴	۸. اوحدی مراغه ای
۲۲۲	۸. عبیدزاکانی
۲۲۶	۹- عماد فقیه کرمانی
۲۲۹	۱۰. خواجهوی کرمانی
۲۳۳	۱۱. سلمان ساوجی
۲۳۷	۱۲. خواجه حافظ شیرازی
۲۴۴	۱۳. شیخ محمود شبستری
۲۴۷	۱۴. حکیم عمر خیام
۲۴۹	۱۵- سعدی شیرازی
۲۵۴	نتیجه گیری
۲۵۶	فهرست منابع و مآخذ:

مقدمه

انسان برای رسیدن به حق و خدا راه های گوناگون پیش روی خود دارد. گاهی از طریق نشانه های موجود در طبیعت خدا را می شناسد و گاهی از طریق عقلی و فلسفی و گاهی از طریق قلبی و درونی که همان راه عرفانی می باشد، خدا را می شناسد.

عرفا و متصوفه از گروه های اسلامی بودند که به موازات سایر جریان های فکری اسلامی رشد کردند، باعث رشد و گسترش فرهنگ اسلامی و قرآنی شدند ولی با روش و متد مخصوص به خود که همان روش قلبی و درونی و عرفانی می باشد، طی طریق می کردند.

عرفان خود دارای جمله های مختلفی است، که با شدت و ضعف و گاه روش های ابتکاری امور الهی و رسیدن به حق و حقیقت را دنبال می کنند. عرفان اسلامی که سرمنشأ آن قرآن و سنت اسلامی - یعنی رسول الله (ص) و بزرگان دینی - می باشد به عمر خود بزرگانی دید که هر کدامشان به سبب انسان کامل و اولیا الله بودن در حرکت بودند.

بزرگ عارف جهان اسلام حضرت علی (ع) است؛ که در نهج البلاغه و زندگی فردی و اجتماعی او آثار و سلوک عرفانی را می توان مشاهده کرد. خدا از ایشان ائمه (ع) هر کدام با زندگی خود درس عرفان و شناخت به پیران اسلام را درس عزایت کردند.

عرفان اسلامی بزرگانی در درون خود پرورش داد از جمله محی الدین عارف معروف به شیخ اکبر که سرشته عرفا و متصوفه به حساب می آید و عرفان اسلامی را مدون نمود. عرفای بزرگی رشد و پرورش یافتند از جمله سنایی، حافظ، مولوی، عطار، ابوسعید ابوالخیر، خواجه عبدالله انصاری که هر کدام از اینها دنیایی از معرفت و شناخت بودند.

عرفان با شعر و شاعری نیز عجین گشت. عرفای زیادی توانستند با استفاده از هوش و ذکاوت خود مبانی عرفان و متصوفه را به زبان شعر بیان نمایند که دیوان اشعار و آثار این بزرگان در هنر عرفان و شعر موجود می باشد.

قلندریه نوعی شعر عرفانی است که شاعران قلندری که از زیرشاخه ها و مجموعه های عرفان اسلامی بودند؛ آن را سروده و بوسیله شعر عقاید قلندری و عرفانی خود را بیان نموده اند. شعر قلندری از شاخه های مهم شعر عرفانی است که از زمان عارف و شاعر توانا سنایی غزنوی ظهور کرد و پس از او در شعر عرفانی شاعرانی چون خاقانی و انوری نمود یافت. پس از این مراحل در عصر عطار به اوج و با حافظ و مولوی به تکامل می رسد.

قلندریه ادامه دهنده ی راه ملامتیه به رهبری و پیشوایی حمدون قصار متوفی ۲۷۱ هجری می باشد. این راه را دنبال می کنند که بر اساس آن نیکی ها و عبادات را از خلق پنهان می کنند که حسرت ظن و تک مردم را از خود بردارند.

آنچه که در این کتاب به سه بخش توفیق و تحلیل مورد بررسی قرار گرفته است پاسخ به این سؤال است که تاریخ قلندریه در اشعار عارفان شاعر چگونه بوده است؟

جهت پاسخ به این سؤال طی یک پیشگفتار و چهار فصل مطالب دسته بندی شده اند که شرح آن چنین است:

پیشگفتار: شامل توضیح مفاهیم و اصطلاحات کتاب می باشد

فصل اول: کلیاتی پیرامون عرفان اسلامی

در این فصل به بررسی کلیاتی درباره ی عرفان اسلامی پرداخته ایم عرفان از جریان های فکری اسلامی در کنار فلسفه ی مشاء و فلسفه ی اشراق و کلام اسلامی بوده است. آغاز و ریشه ی تصوف و جنبه های عرفان و تفاوت آن با دیگر جریان های فکری اسلامی مورد بررسی و تحقیق قرار گرفته است. همچنین ارتباط عرفان با اسلام، طریقت و شریعت

و حقیقت و مکاتب عرفانی و طبقات و تأثیر آنها بر فرهنگ اسلامی و ریشه‌ی عرفان و تصوف و جاذبه‌های اسلام در تصوف و عرفان و علل گرایش مسلمانان به تصوف و عرفان و آثار عرفا و متصوفه بررسی شده است. مانند توحید، صدور، ظرف و مظهر و کشش و کوشش.

فصل دوم: قلندریه

در این فصل به به‌گونگی شکل‌گیری قلندریه پرداخته ایم. ابتدا چهار جریان فکری عرفانی شامل کرامیه، ملامتیه، صوفیه و اصحاب فتوت با رهبرانشان مورد ارزیابی و بررسی قرار داده ایم. ادبیات تحقیر پیرامون قلندر و قلندریه بررسی شده و نظرات پیرامون واژه‌ی قلندر مطرح شده است. داده‌ی به این مباحث توجه شده: اصطلاحات رایج عرفانی، قلندریه در تاریخ، آداب و رسوم آن، ارتباط آنها با سیاست و اینکه آن‌ها در جستجوی قدرت سیاسی بودند، نظرات ارباب قدرت در مورد قلندریه، نظر سهروردی و جامی در مورد قلندریه، محدوده‌ی جغرافیایی حضور قلندریه مانند شام، عراق، آذربایجان، آسیای صغیر و هندوستان، منسوبات قلندری مانند زاویه، راه قلندر، حلقه‌ی قلندری و... ضرب المثل‌های قلندری مورد تحقیق و بررسی قرار گرفته است.

فصل سوم: قلندریات

در این فصل به قلندریات که مباحث آن پیرامون شاعر و شعر قلندری‌ی باشد پرداخته شده است. قلندریه و مفهوم آن بررسی و تبیین شده است که اینها با ملا به مترادف و انشعابی از ملامتیه بودند.

شعر تصوف و عرفان که شعری با ویژگی‌های خاص است بررسی گردیده است. این نوع شعر که اختصاص به طبقه‌ای از مسلمانان دارد و از طریق قلبی و سیر و سلوک عرفانی سعی در شناخت خداوند دارند می‌باشد. تا اینکه شعر قلندری از شاخه‌های شعر عرفانی بر می‌خیزد؛ شعری که سنایی آن را گسترده کرد و آغاز گر آن به حساب می‌آید. به

بررسی این موضوع پرداخته شده است که قلندیات شعر عرفانی فارسی است که شاعران بزرگی در آن نبوغ خود را نشان دادند، که بیشتر در قالب غزل بروز یافت.

در ادامه ی فصل به بررسی زمینه های اجتماعی ظهور شعر قلندری، ویژگی های شعر قلندری و قالب های شعر قلندری که شامل غزل قلندری و ویژگی های آن، قصیده، رباعی، دوبیتی و ترکیب بند می باشد پرداخته شده است.

در پایان نیز به بررسی محتوا و مضامین اشعار قلندری پرداخته شده که شامل این مضامین می شود: ترک ریا، ترک پارسایی، عدم دلبستگی به دنیا، نسبت دادن مفاهیم ناپسند به خود، انعام کردن خود با حضور در مکان های بد، بی توجهی به ننگ و نام فراتر از کفر و ایمان بودن، به اعتنایی به دین و تظاهربه آئین های غیر اسلامی می باشد.

فصل چهارم: متصوفان، اعراف و سامین شعر و نمونه هایی از شعر شاعران

در این فصل به بررسی زندگی آثار متصوفان و عارفان شاعر پرداخته ایم که در عرصه ی شعر متصوف و عرفان و قلندری از خدای تعالی و بالندگی نشان دادند. همچنین به تاثیر شاعرانی مانند بابا طاهر عریان (همدانی) ابو سعید ابوالخیر، خواجه عبدالله انصاری، سنایی، غزنوی، عطار نیشابوری، مولوی رومی، نجم الدین عراقی، اوحدی مراغه ای، عبید زاکانی، عماد فقیه کرمانی، خواجهی کرمانی، سلمان ساوجی، خواجه حافظ شیرازی، شیخ محمود شبستری، حکیم عمر خیام، و سعدی شیرازی در شعر قلندریه توجه گردیده است.

امید می رود که این اثر ناچیز مقبول دانشجویان و دانش پژوهان و سایر مجامع علمی واقع گردد و بتواند در روشن نمودن گوشه ای از ابهامات در این موضوع کمک نماید.

رضافرارز نسب - زهرا احمدی

پائیز ۱۳۹۶